

GENEALOGIE

Vroeger de status van de elite, nu de hobby van het volk

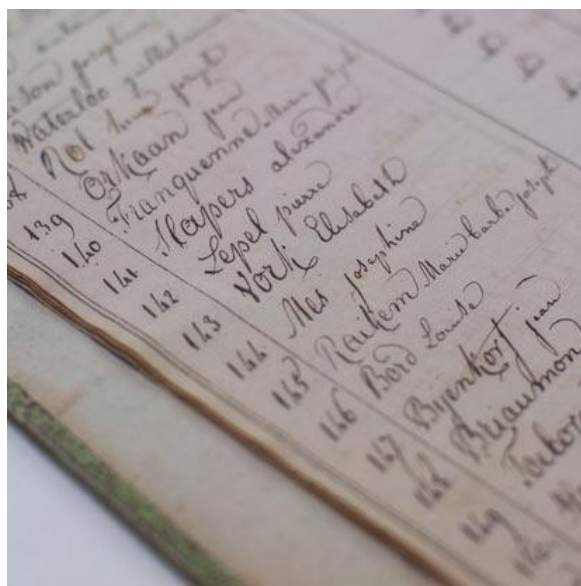
Hans Nagtegaal

Erfenissen zijn in de loop der eeuwen oorzaak geweest van vele ruzies en zelfs van oorlogen. Wie is familie van wie en wie kan de meeste rechten opeisen. Alles draaide om geld en macht. En daarbij speelde de stamboom steeds een belangrijke rol. Bij stambomen moeten de mensen steeds herkenbaar zijn en dus namen bezitten. Maar wanneer zijn achternamen eigenlijk ontstaan.

De Burgerlijke Stand zoals wij die nu kennen is een Franse uitvinding. Deze is in het grootste gedeelte van ons land ingevoerd per 1 januari 1811, na de inlijving van het toenmalige Koninkrijk Holland bij het Franse Keizerrijk. In delen van de huidige provincies Limburg, Noord-Brabant en Zeeland gebeurde dit al eerder, in de jaren negentig van de achttiende eeuw. Na het vertrek van de Fransen is de Burgerlijke Stand - met kleine aanpassingen - blijven voortbestaan tot op de huidige dag. Tot 1811 mocht men zonder enige registratie een naam aannemen en deze weer veranderen. Personen die in 1811 nog geen achternaam

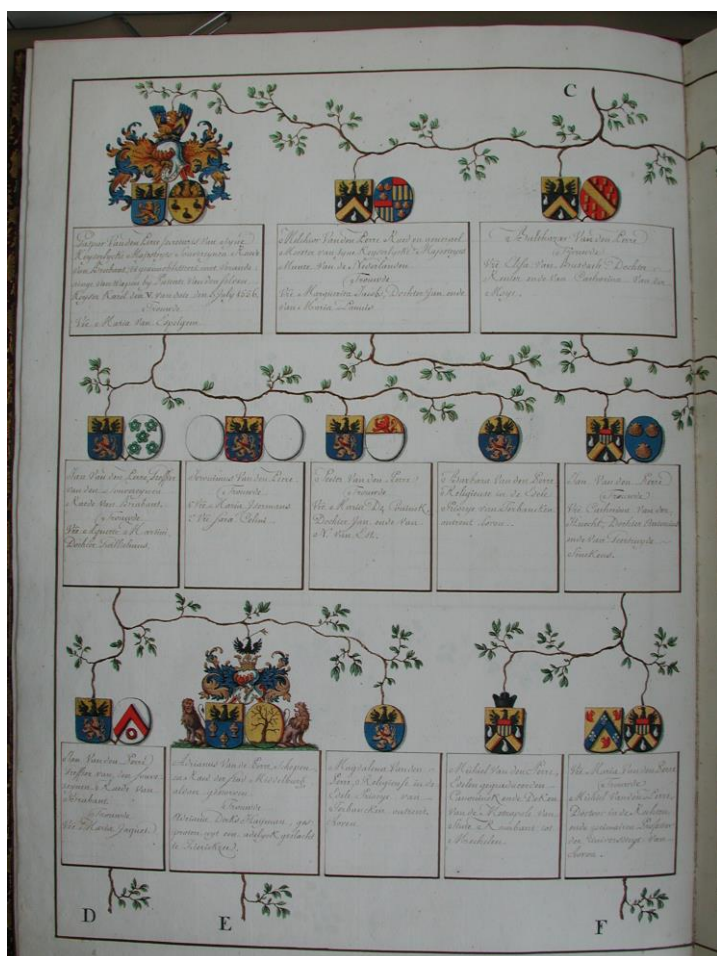
voerden kregen alsnog de gelegenheid een naam aan te nemen. Buiten de joden, had bijna iedereen onder de grote rivieren (ca. 90 %) al een vaste achternaam. Boven de grote rivieren was dit niet het geval. Tussen 1650 en 1700 ging wel het grootste deel van de bevolking een vaste achternaam voeren. Door een geleidelijke toename van de bevolking kon men niet meer volstaan met uitsluitend een voornaam. Daarom was er een gewoonte ontstaan om een zogenaamd patroniem te gaan voeren. Dat wil zeggen dat zij de voornaam van de vader als bijnaam voerden, zoals: Pieter Jansen (Janszoon) was de zoon van Jan Claasen (Claaszoon). Het deelwoordje “sen” stond voor “zoon”.

Zo zijn de namen als Jansen, Pieters, Cornelissen enz. ontstaan.

Alle achternamen werden bij de invoering van de Burgerlijke Stand gefixeerd.

Na de invoering van de Burgerlijke Stand was het niet meer toegestaan van naam te veranderen. Alleen via een gerechtelijke procedure is het nog mogelijk veranderingen aan te brengen en die worden dan bij Koninklijk Besluit bekrachtigd.

Vanaf 1811 waren de ambtenaren van de gemeenten belast met de registratie van geboorte, huwelijk en overlijden. Vóór 1811 werden doop-, trouw- en begraafregisters door de kerken bijgehouden.

Uit het voorgaande blijkt dat de meeste namen dus een oudere oorsprong hadden.

De oudst bekende achter- of bijnamen met een Germaanse naamgeving in onze streken zijn uit het begin van de 11de eeuw.

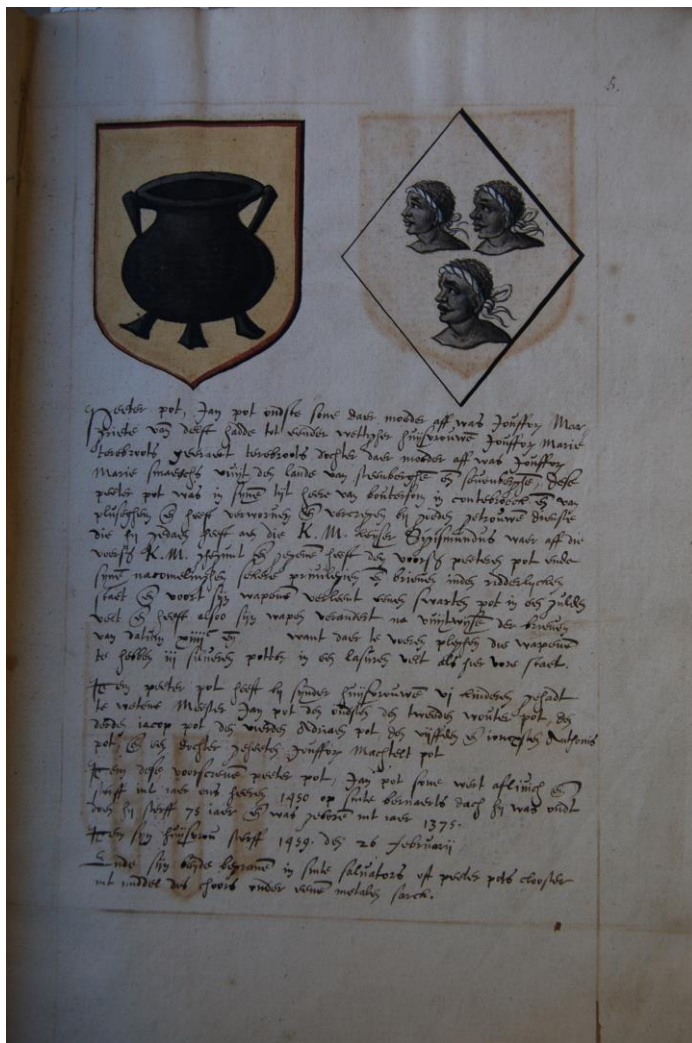
Achternamen zijn, voor zover men heeft kunnen nagaan, in Italië ontstaan en via Zwitserland en Frankrijk naar onze streken gekomen. In de Middeleeuwen had ca. 5 tot 8% van de stedelijke bevolking een achternaam. Dit waren vooral edellieden en patriciërs. Door de toename van de bevolking in Europa kreeg men in de 16de eeuw steeds meer behoefte aan

achternamen. Daarom heeft het Concilie van Trente (1545-1563) opgeroepen tot het aannemen van achternamen. De invoering is een langzaam proces geweest. Tussen 1600 en 1650 namen de meeste burgers, als zij het al niet gedaan hadden, onder de grote rivieren een vaste naam aan. Boven de grote rivieren, in het bijzonder bij de arme plattelandsbevolking van de noordelijke provincies heeft dit proces geduurd tot de invoering van de Burgerlijke Stand in 1811.

Veel namen zijn aangenomen en afgeleid naar de oudste woonplaats waar de oudste bekende voorvader heeft gewoond, de zogenaamde topografische achternamen. In het oosten van het land namen de mensen vaak de naam aan van de boerderij waarop zij woonden.

De notabelen lieten vroeger prachtige boeken maken met daarin hun stambomen versierd met wapens.

Hoe meer aanzienlijke aangetrouwde families je kon opvoeren hoe hoger je status was. Dat heeft zeker invloed gehad op de functies die de nazaten kregen te vervullen.

Het laatste bolwerkt van deze oude traditie in de huidige tijd is het Ministerie van Buitenlandse Zaken waarbij de titel van jonkheer en baron nog steeds een pré is.

Je bezit en zoals het tegenwoordig noemen “je netwerk” waren bepalend of je vroeger tot het patriciaat behoorde. Om je nageslacht zeker te stellen dat zij ook tot de patriciërs stand blijven behoren moest je zorgen dat je niet te veel kinderen had en dat je kinderen weer goede rijke partners huwden.

Zo is uit onderzoek gebleken dat een bekende Delftse familie, die al 200 jaar in de regering van Delft zat opeens was uitgerangeerd. Reden, de betrokkene had 12 kinderen en die waren bijna allemaal blijven leven.

Het kapitaal, wat voor elk kind

overbleef, was te weinig van wat de regering van de stad als eis stelde om tot vroedschap te worden gekozen. Dan zijn de kinderen ook geen aantrekkelijke huwelijkspartners meer voor de andere notabelen. Op dat moment zie je zo’n familie maatschappelijk wegzakken.

Een bekende truc in de 15de en 16de eeuw was bij mensen die net boven de streep van het benodigde kapitaal zaten, op één na alle kinderen in de geestelijkheid te laten intreden en ze laten verklaren dat zij afstand doen van hun erfelijk deel ten gunste van hun oudste broer, maar zodra hun oudste broer komt te overlijden kon hij of zij direct het geestelijk ambt neerleggen om hun broer in zijn functies en nering op te volgen. Bij Protestanten kon deze truc niet.

De gefortuneerde probeerde het aantal kinderen te beperken, terwijl de arme boer en arbeider dat “rijke” probleem niet hadden en zoveel mogelijk kinderen op de aarde zetten. Hoe meer kinderen, hoe beter de oude dag was de gedachte. Het eind resultaat is dat het grootste deel van de 16de en 17de patriciërs zijn uitgestorven in naamdragende lijn en dat de huidige bevolking meestal van een arme landarbeider of dagloner afstamt. Daarbij speelde ook een rol dat gemiddelde overlevingskans op het platteland groter was dan in de stad. Het slechte water is daarbij van invloed geweest.

Het bovenstaande wordt nog eens bevestigd door kwartierstaten onderzoeken, waarvan de lijnen bijna allemaal via het platteland lopen en (bijna) nooit via de steden. In een kwartierstaat vermeldt men alle (voor)ouders van zowel vaders als van moeders kant. Dus de totale bloedverwantschap.

Vanaf de late Middeleeuwen tot ca. 1950 was genealogie de hobby van de elite. De arbeiders hadden geen tijd en belangstelling voor genealogie. Voor deze laatste groep was maar een probleem er moest brood op plank komen. In de Tweede Wereldoorlog moesten alle politieagenten ten behoeve van de bezetter hun kwartierstaat inleveren. Dit is een stimulans geweest dat ook het ‘gewone’ volk zich na 1945 met stamboomonderzoek ging bezighouden.

Na 1950 kregen kinderen uit de lagere klasse kans om te gaan studeren, wat resulteerde dat er nu een grote intellectuele middengroep is ontstaan die wel belangstelling heeft voor hun achtergronden en familiegeschiedenis. De baby bomers van na de Tweede Wereldoorlog vertegenwoordigen momenteel de grootste groep genealogen. Dan spreken we al gauw over twintig duizend mensen die zich min of meer actief met genealogie bezig houden.

Hoe gaat de moderne genealoog eeuw te werk.

De moderne genealoog wil vanaf zijn PC alle informatie op zijn scherm halen en liefst van uit één punt. Voor een gedegen onderzoek in het archief heeft hij geen tijd meer. Hij moet het

vooral hebben van wat anderen reeds uitgezocht hebben. Maar serieuze genealogen die jaren onderzoek hebben gedaan zetten hun werk bijna nooit op Internet. Zij publiceren hun onderzoeksresultaten in genealogische tijdschriften. Helaas moet geconstateerd worden dat genealogieën die op Internet gezet zijn door particulieren heel vaak “pikwerk” is en veelal slecht onderbouwd zijn. Er moet dus nog steeds volop in de archieven zelf gezocht worden.

Als men serieus wil gaan zoeken breng dan eerst een bezoek aan het Centraal Bureau voor Genealogie (CBG) in Den Haag, daar vindt men allerlei literatuur hoe en waar men moet zoeken. Bovendien bezitten zij de grootste bibliotheek op genealogisch- en heraldisch gebied van Nederland. Hun website is te vinden op www.cbg.nl.

Begin altijd bij het CBG om de persoonskaarten (PK's) van uw directe voorouders op te vragen. Persoonskaarten zijn kaarten waar persoonlijke en gegevens van het betreffende gezin op staan. Die kaart gaat via de gemeenten uw hele leven met u mee. Pas na het overlijden is die op te vragen bij het CBG. Daarna kunt u een poging doen op de sites van de plaatselijke- streek- en rijksarchieven om door de Burgerlijke Stand heen te komen.

Als men door de Burgerlijke Stand is gekomen is aan te raden bij de Hollandse Genealogische Databank www.hogenda.nl te zoeken. Deze toonaangevende site bestaat uit uitgewerkte genealogieën, kwartierstaten, bronnen en een heraldische databank.

Deze site wordt gesteund door een groep top genealogen die hun levenswerken op deze site beschikbaar hebben gesteld. Als voorbeeld kan genoemd worden de grootste kwartierstaat van Nederland van de heer De Keijzer. Zijn kwartierstaat 560 blz., dat zijn ca. 15.000 kwartieren met vele aansluitingen naar Karel de Grote.

De databank is een samenwerking van de Hollandse Vereniging voor Genealogie en de Genealogische Vereniging Prometheus van de Technische Universiteit Delft.

Hun actieve werkgebied is Holland en zijn invloedsferen, daarmee bedoelen zij Holland, Utrecht, West-Gelderland, West-Brabant en Zeeland.

De databank bestaat uit een openbaar gedeelte en een besloten. In het besloten gedeelte kunnen alleen leden zoeken. Artikelen met gegevens van nog levende personen gaan altijd naar het besloten gedeelte. Verder is het aan de auteurs die de beslissing nemen in welk gedeelte hun artikel wordt geplaatst. Ca. 40% is openbaar en 60% alleen toegankelijk voor leden. Het is absoluut de moeite waard om deze site eens te bekijken.

